

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата педагогічних наук, доцента
Чугай Оксани Юріївни
про дисертаційне дослідження
Гуляєвої Марії Мірчівни

«Професійна підготовка андрагогів в університетах Німеччини»,
подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційної роботи

Необхідною умовою розвитку людського капіталу високорозвинених країн XXI століття стала організація ефективної системи неперервної освіти та освіти дорослих. У міжнародному дискурсі освіта дорослих виступає індикатором забезпечення права людини на освіту, гідний рівень життя, розвитку громадянського суспільства на засадах соціальної взаємодії, особистісної і професійної самореалізації. Саме створення системи освіти дорослих, підготовки фахівців-андрагогів, уможливлює професіоналізацію сфери безперервної освіти України. Вагомим ресурсом реалізації визначених пріоритетів є досвід функціонування системи освіти дорослих в Німеччині, цінною для розбудови формальної і неформальної її складової може стати освітня практика підготовки андрагогів у німецьких університетах.

З огляду на це, не викликає сумнівів актуальність та перспективність вивчення й використання педагогічних надбань у сфері професійної підготовки андрагогів в країнах з високим розвитком освіти й технологій, зокрема у Німеччині, що сприятиме вдосконаленню освітнього процесу в закладах вищої освіти України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами

Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Проблеми соціалізації особистості в умовах соціальних змін» (РК 0116U004090) та українсько-німецького проекту «На шляху до запровадження наукової галузі «Освіта дорослих і післядипломна освіта» в Україні. Розробка концепції спеціалізації «Освіта дорослих і післядипломна освіта» у вищих навчальних закладах України» (РК 0117U001464 – 2017 р., РК 0118U000839 – 2018 р.), який у рамках міжнародного науково-технічного співробітництва виконувався спільно з Університетом м. Аугсбург (Німеччина).

Тему дисертації затверджено Вчену радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 11 від 25 вересня 2017 р.) й узгоджено рішенням Бюро Міжвідомчої Ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 25 вересня 2018 р.).

Наукова новизна одержаних результатів

Дисертаційна робота Гуляєвої Марії Мірчівни є комплексним дослідженням, більшість положень якого має наукову новизну, зокрема, особистий внесок дисерантки у предмет дослідження, полягає в тому, що:

вперше досліджено проблему професіоналізації освіти дорослих у Німеччині; обґрунтовано роль німецьких університетів у реалізації ідеї безперервної академічної освіти та подальшої академічної професіоналізації освіти дорослих; на основі змістово-контекстного аналізу освітніх програм визначено характерні риси й тенденції академічної підготовки андрагогів в університетах Німеччини (відсутність федерального галузевого законодавства, регулювання освіти дорослих земельними законами; наявність персоналу відповідної кваліфікації як необхідної умови державного фінансування інституцій освіти дорослих; збільшення кількості дорослих студентів в університетах; здійснення академічної підготовки в університетах як процес набуття фахових компетентностей андрагога і форма освітньої практики дорослих; двоступенева система академічної підготовки; уніфікація освітніх процесів різних університетів задля забезпечення мобільності; наявність кваліфікаційних можливостей у галузі освіти дорослих; «маргіналізація» освіти дорослих / безперервної освіти; профілізація магістратури, конкретизація у фокусі програми «Освіта дорослих / безперервна освіта» маркерів спеціалізації; домінування науково-дослідницької складової магістерських програм; наявність широких можливостей працевлаштування як умова розроблення, акредитації та переакредитації освітніх програм; чітко визначені рамкові умови професіоналізації освіти дорослих); *подального розвитку* набув дефінітивний аналіз базових понять («освіта дорослих», «андрагог», «фахівець освіти дорослих») та їх інтерпретація у взаємодії терміносологічних: «професія – професіоналізація – професіоналізм – академічна безперервна освіта – академічна професіоналізація освіти дорослих – підготовка андрагогів в університетах»; *доповнено* компаративістські дослідження відомостями щодо законодавчого регулювання та інституційної структури освіти дорослих у Німеччині; розширено бібліографію проблеми професійної підготовки андрагогів шляхом студіювання праць зарубіжних учених; до наукового обігу введено маловідомі праці німецьких дослідників В. Гізеке, Р. Тіппельта, К. Бушле, Р. Егетенмейер, К. Колтер, К. Кольман-Еккель, Ф. Купфер, С. Латтке, Б. Роглер, С. Хайнінгер, М. Шіфнер-Рос, І. Шюсслер.

Наукове та практичне значення

Дисертація Гуляєвої Марії Мірчівни містить нові, раніше не захищенні наукові положення, а обґрунтовані результати в сукупності розв'язують актуальну наукову проблему. Основні положення дисертації використано під час розроблення освітньої програми «Освіта дорослих» зі спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» другого (магістерського) рівня вищої освіти, запровадженої на факультеті педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Матеріали дослідження інтегровано у зміст навчальних дисциплін «Порівняльна педагогіка», «Андрографіка», «Громадянська освіта», «Технології навчання дорослих», «Нормативні засади освіти дорослих», «Неформальна освіта дорослих», «Сучасні адаптивні системи і технології навчання». Основні результати дослідницького пошуку можуть використовуватися у процесі розроблення програм спецкурсів і спецсемінарів, тематики науково-дослідних робіт для студентів та аспірантів педагогічних спеціальностей, на курсах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, для укладання підручників, навчально-методичних посібників з проблем освіти дорослих, а також у ході обґрунтування професійного профілю андрографа.

Дослідження є особливо цінним з огляду на прогностичний потенціал та можливість здійснення на його основі подальших наукових пошуків у галузі професійної освіти.

Повнота викладення матеріалу дисертації в наукових публікаціях

Основні положення та результати дослідження висвітлено в 13 публікаціях, з яких: 5 статей у наукових фахових виданнях України; 1 стаття у зарубіжному періодичному науковому виданні; 7 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

На основі аналізу публікацій Марії Мірчівни Гуляєвої можна констатувати, що всі вони характеризуються цілісним змістом, чіткою аргументацією і точним формулюванням одержаних результатів дослідження та повно висвітлюють науковий зміст дисертації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень

Обґрунтованість і достовірність сформульованих Марією Мірчівною Гуляєвою наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується комплексом методів: загальнонаукових – аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, систематизації, що застосовувалися для опрацювання філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури з метою з'ясування особливостей розвитку досліджуваного феномену в педагогічній думці Німеччини; конкретно наукових – термінологічного аналізу, що дозволив установити сутнісні ознаки ключових понять дослідження «освіта дорослих», «безперервна освіта», «андрагог», «фахівець з освіти дорослих», «професіоналізація», «академічна професіоналізація», «університет» тощо); хронологічного та історико-ретроспективного, що дозволив виокремити передумови й етапи розвитку професіоналізації освіти дорослих, підготовки андрографів в Україні; представити результати компаративістського аналізу щодо конструювання профілю андрографа; конкретизувати можливості екстраполяції ідей німецького досвіду в Україні; емпіричних – бесід та електронне листування з фахівцями в досліджуваній сфері.

Здобувачка переконливо обґрунтувала вибір теми дослідження, визначила його об'єкт, предмет, мету й завдання. Достовірність отриманих нею результатів підтверджується широкою апробацією результатів на науково-практичних

конференціях різних рівнів та впровадженням їх у освітню практику закладів вищої освіти.

Дослідниця опрацювала широку джерельну базу (494 позиції, серед них 364 іншомовних – 349 німецькою та 15 англійською мовами), в тому числі: законодавчі акти, урядові постанови, документи, аналітичні і статистичні матеріали, які регулюють систему освіти дорослих у Німеччині; довідкова література; українські монографічні й періодичні видання, дисертаційні праці та наукові публікації з проблем освіти дорослих та її професіоналізації; оригінальні науково-дослідні праці німецьких учених у галузі освіти дорослих; навчально-методичні ресурси; публікації фахової періодики; робоча документація університетів. Це дало їй можливість досить комплексно висвітлити різні аспекти досліджуваної проблеми, зокрема: схарактеризувати особливості професіоналізації освіти дорослих, підготовки андрагогів в Україні; представити результати компаративістського аналізу щодо конструювання профілю андрагога; конкретизувати можливості екстраполяції ідей німецького досвіду в Україні.

Не викликає сумнівів належний науковий рівень дисертації, що підтверджує володіння дисертанткою теорією досліджуваної проблеми і відповідними методами наукового пошуку.

Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення

Оцінка дисертаційної праці Гуляєвої Марії Мірчівни дає підстави стверджувати, що вона характеризуються чіткою структурованістю, логічністю, послідовністю, повнотою викладу матеріалу, науковою обґрунтованістю та відповідністю поставленим завданням, а відтак є самостійним і науково виваженим дослідженням, яке має наукову новизну й теоретичне та практичне значення.

Цілком поділяємо міркування дослідниці щодо важливості питання організації ефективної системи безперервної освіти та освіти дорослих як обов'язкових елементів цивілізаційного прогресу та відображення нової філософії освіти. Відповідь на це питання знаходиться в прямій залежності від налагодження підготовки фахівців-андрагогів, що є закономірною та адекватною ознакою професіоналізації сфери безперервної освіти та освіти дорослих. Вважаємо доцільним проведений здобувачкою аналіз представленості та міри розкриття окресленого питання в історико-правовому (хронологія подій щодо утвердження ролі і статусу фахівця освіти дорослих, міжнародні документи декларативного зasadничого характеру) та науково-дослідницькому (закордонні та вітчизняні дослідження) напрямах, згідно яких і здійснено виклад матеріалу. Так, виявлено, що у працях німецьких учених, педагогів поняття освіти дорослих набуває додаткової конотації та передбачає право на освіту упродовж життя, свідчить про розвиток демократії, економічний розвиток суспільства, взаємодію поколінь, збільшення можливостей для працевлаштування на ринку праці, зумовлює особистісний і професійний розвиток людини, а також суспільний, державний поступ загалом.

Важливим є висновок здобувачки про те, що освіта дорослих сприяє подоланню викликів у міжнародному і локальному (німецькому) контексті, серед яких: збільшення обсягу знань, їх старіння; зміни в економіці; інтернаціоналізація в політиці, економіці, суспільстві; демографічні зміни; «постдемократія», соціальні та політичні виклики. Основоположними у функціонуванні освіти дорослих в Німеччині є принципи свободи, лібералізму, субсидіарності, плюралізму, зорієнтованості на потреби дорослої людини. Таким чином, авторкою здійснено теоретичний аналіз проблеми професійної підготовки андрагогів; схарактеризовано освіту дорослих у Німеччині; проаналізовано основні теорії професіоналізації як концептуальні засади професійної підготовки андрагогів у Німеччині.

Використання методу термінологічного аналізу дало змогу дисертантці обґрунтувати сутність базових понять дослідження з урахуванням сучасних тлумачень у вітчизняних і зарубіжних працях, упорядкувати словник термінів і понять освіти дорослих та професійної підготовки андрагогів у Німеччині. Так, авторкою з'ясовано, що у взаємодії терміносполук «професія – професіоналізація – професіоналізм» сутність академічної професіоналізації освіти дорослих ототожнюється з академічною підготовкою фахівців з освіти дорослих; академічна професіоналізація передбачає спрямованість університетів не лише на забезпечення формальної кваліфікації на основі академічних знань у галузі освіти дорослих, але й створення можливостей і стимулівання розвитку особистісних якостей, професійних компетентностей.

У своїй роботі авторка приділила значну увагу дослідженню концептуальних основ професійної підготовки андрагогів у контексті аналізу німецьких теорій професіоналізації, що дозволило визначити такі особливості професіоналізації у галузі освіти дорослих Німеччини як забезпечення відповідною профільною освітою здатності до професійної діяльності у цій галузі; сприяння професійного статусу андрагога соціальній адаптації, професійному розвитку, самовдосконаленню фахівця, тощо.

На окрему увагу заслуговує розкриття авторкою ролі університетів у реалізації ідеї безперервної академічної освіти та подальшої академічної професіоналізації освіти дорослих у Німеччині. Особливий науковий інтерес викликає поданий у дисертації змістово-контекстний аналіз освітніх програм і визначення особливості академічної підготовки андрагогів в університетах Німеччини: спрямованість освітніх програм на підготовку фахівців для системи освіти дорослих у Німеччині; зорієнтованість змісту та організаційних зasad навчання на потреби ринку праці; диференціація професійно-орієнтованих дисциплін, а також недостатність розроблення механізмів визнання результатів неформальної освіти, оцінювання компетентностей, залежність фінансування освітніх програм від якості кадрового забезпечення тощо.

Здобувачка наголошує на таких прогресивних досягненнях підготовки андрагогів в Німеччині як наявність значного навчального навантаження, відведеного на практичну підготовку та проведення наукового дослідження у межах бакалаврських та магістерських програм підготовки андрагога; налагоджена

ефективна співпраця університетів зі стейкхолдерами та провайдерами освіти дорослих; наявність широкого спектру освітніх програм; реалізація програм підвищення кваліфікації, розвитку професіоналізму; розроблені професійні стандарти андрагога, а також критерії та профіль кваліфікованого викладача у галузі освіти дорослих. Разом з цим Марія Мірчівна пропонує власні міркування щодо ефективного використання означених ідей та практик у процесі модернізації системи вищої освіти України на державному, регіональному та інституційному рівнях, та окреслює можливі перспективи подальших наукових пошуків у цій галузі: дослідження нормативно-правової бази функціонування освіти дорослих як сфери суспільного життя й професійної діяльності у європейських країнах; вивчення зарубіжного досвіду підготовки андрагогів, конкретизація вимог до їхніх особистісних і професійних якостей, що є незаперечним здобутком її наукового доробку.

Таким чином обсяг і зміст дисертації свідчать про те, що здобувачка глибоко вивчила досліджувану проблему та здійснила цілісний аналіз. Оформлення дисертаційного дослідження відповідає чинним вимогам.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

В цілому високо оцінюючи наукову роботу Гуляєвої Марії Мірчівни та її наукове і практичне значення, висловимо низку рекомендацій, що можуть стати предметом конструктивної дискусії і сприяти подальшим дослідницьким пошукам дисертантки:

1. Одним із імперативів проведення порівняльно-педагогічних досліджень є аналіз поняттєво-термінологічного апарату. Дисертантка виконала масштабну роботу з вивчення базових понять. З метою вдосконалення цього напряму роботи варто було би, на нашу думку, представити визначення ключових понять, подані вітчизняними та зарубіжними науковцями, у вигляді порівняльної таблиці.

2. Вважаємо, що висвітлення ідеї безперервної академічної освіти та подальшої академічної професіоналізації освіти дорослих було би більш повним, якби авторка не обмежувалася лише закладами вищої освіти Німеччини.

3. У межах висвітлення практичних результатів дослідження авторка зазначає, що офіційне включення нової професії «андрагог» до Державного класифікатора професій актуалізувало потребу конкретизації і закріплення в юридичних нормах його функціональних обов'язків, тож бажано було би вказати яких саме.

4. Результати дослідницького пошуку представлені в додатках можуть використовуватися у процесі розроблення програм спецкурсів і спецсемінарів, отже, бажано було би додати більш детальний опис окремих навчальних програм та спецкурсів професійної підготовки андрагогів.

Проте висловлені зауваження й побажання не знижують загальної високої оцінки наукового рівня дисертаційної праці.

Загальний висновок

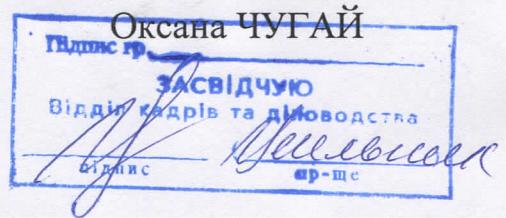
Дисертаційна праця Гуляєвої Марії Мірчівни «Професійна підготовка андрагогів в університетах Німеччини», є актуальним, самостійним, завершеним і апробованим дослідженням, результати якого мають практичне значення для удосконалення професійної підготовки фахівців з освіти дорослих. Висновки дослідження можуть бути корисними у розбудові системи професійної підготовки андрагогів в Україні.

Аналіз дисертації та автореферату дає підстави для висновку про те, що дисертація «Професійна підготовка андрагогів в університетах Німеччини» за своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною, постановкою та розв'язанням завдань та практичним значенням відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015), а її автор – Гуляєва Марія Мірчівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови
технічного спрямування № 2
Національного технічного
університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

Підпис Оксани Чугай засвідчує:
учений секретар
Національного технічного
університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

Валерія ХОЛЯВКО